
Silvio MAESTRO

BOSI PO ŠLJUNKU

Silvio Maestro je rođen u Sarajevu 20. marta 1920. godine od oca Jakoba i majke Blanke, rođene Perera. Ima sestru Ester-Ernicu Engel koja je preživjela rat jer je već 1941. godine otišla u Izrael u kibuc Ein Šemer. Roditelji su stradali u Aušvicu.

Do 1950. je radio u vojsci, a potom u Rudarsko-metalurškom kombinatu Zenica, te u Alipašinom mostu kraj Sarajeva kao direktor Tvornice žice i eksera. Po preseljenju u Beograd bio direktor predstavništva RMK Zenica. Ima suprugu Nadu.

Od 1941. do 1943. bio sam na Korčuli, u Veloj Luci; to je bila konfinacija. Tamo je ranije postojala „hahšara“, ribarska škola u kojoj su se omladinci pripremali za odlazak u Palestinu. Omladinsko društvo „Tehelet Lavan“ je tu prije rata imalo kuću koja je služila za hahšaru. Došli smo na Korčulu, nas ne više od trideset omladinaca, i uselili se u tu kuću. Odmah smo dali u zajednički ekonomat sve što smo imali, ali je stvarnost poslije dva-tri mjeseca pokazala da to nije realno. Svak od nas je imao svoje potrebe i tako je palo u vodu početno načelo hahšare. Imali smo iznajmljen čamac, a od Jevrejske opštine Split smo svako-dnevno dobijali po osam italijanskih lira. Kada se ukazala prilika, nas petnaestorica omladinaca smo pobjegli iz zarobljeništva sa Korčule u partizane. Italijani su izvršili odmazdu: strijeljani su neki mještani, a od Jevreja su stradali jedan čijeg se imena ne sjećam, zatim Romano Momak (tako smo ga zvali), jedan od braće Kabiljo i Leon Romano.

Kako sam kasnije saznao, odmazda je izvršena zbog našeg bjekstva. Pobjegli smo Salomon Romano, braća Jakile i Santo Kabiljo, ja i drugi čija imena nisam zapamtio. Romano Momak se sam prijavio umjesto svoga brata jer je bio neoženjen dok mu je brat bio oženjen.

U junu 1943. zarobljen sam u petoj ofanzivi kod Kalinovika, sproveden u Sarajevo, a potom u logor u Vogošći, u prazne tvorničke hale, gdje su nas smjestili umjesto u neki sarajevski zatvor. Odatle sam odveden u logor Sajmište. Prezime Maestro sam najprije promijenio u Majstor, pa u Majstorović. Tada sam imao 22 godine.

Kada se ulazilo na Sajmište dobijane su batine, dvadeset do trideset udaraca po stražnjici. Tu se uvijek nalazio šef tzv. unutrašnjeg nadzora, glavni batinaš Bane. Naime, Nijemci su odredili neke zatvorenike za batinaše, a oni su opet imali svoje ljude. To je bilo pravilo. Naša grupa je prilikom ulaska bila bolje sreće i nismo dobili batine. Ja sam dobio nekoliko puta, ali manji broj, dva do tri udarca. Sjećam se da se nisam odazvao na ime Majstorović i zato sam dobio batine.

Bilo je i drugačijih tortura. Posebno teško je bilo onda kad su nas tjerovali da bosu trčimo po šljunku tri do četiri sata, pa da se valjamo lijevo-desno. Trčalo se u koloni, pa ako bi neko pao, batinaši bi ga udarali. Uvijek je bilo po nekoliko mrtvih.

Na Sajmištu se još ranije započeo graditi Ruski paviljon, ali on nije nikad dovršen, pa je postojala samo betonska podloga. Zatvorenicima je naređeno da se to sruši i da se beton nosi na jednu, pa na drugu stranu.

Prvih mjesec dana bili smo u karantinu: hodaš lijevo-desno, ništa se ne radi. Kada je prošao taj prvi mjesec, ja sam se već uspio ubaciti u bolnicu. Kao bolničar imao sam povlasticu da dobijem jednu i po kutlaču hrane umjesto jedne. Takav povlašćen položaj imala je i jedna grupa zanatlija koja je bila smještena u okrugli paviljon u kome se nalazila i bolnica.

Uprava logora je bila njemačka i upravna zgrada se nalazila kod samog ulaza. Okolo izvan žice bile su ustaše, ali one nisu imale uticaja na ono što se dešavalo unutar logora, to nije bilo u njihovoj nadležnosti.

Živjelo se u paviljonima. Zima je bila strašna, a spavalo se na daskama. Pošto sam radio u bolnici, znam da je svakodnevno dolazio veći broj ljudi sa smrznutim prstima i gangrenom. U paviljonima se moglo razgovarati, ali nije bilo kontakata sa drugima, o tome nije moglo biti ni pomena. Za svaku grupu je bila određena osoba koja je odgovarala za tu grupu.

Ja sam došao prije Jevreja SPLICANA, koji su dovedeni na Sajmište poslije kapitulacije Italije 1943. godine. Od njih se sjećam porodice Morpurgo. U to vrijeme su dovedene i neke Sarajlije. Bio je tu Moric

Levi sa suprugom. Ovi zatočnici su ostali u logoru nešto više od mjesec dana, a žene su bile odvojene od muškaraca i nisu mogli međusobno razgovarati. Odatle su sprovedeni u Aušvic.

Sajmište je u to vrijeme bilo pretežno prolazni logor, a 1943. bio je drugačiji od onog iz 1941/42. Jedanput sam ušao u jednu sobu u paviljonu i vidio na sredini veliku gomilu stvari oduzetih od bivših zatočenika.

Izvan logorskih žica se nije moglo izaći. Ne znam da li su leševi nošeni prema Savi po ledu, ali znam da su svakodnevno dolazila zaprežna kola u koja su tovareni leševi – i ja sam radio taj posao – i negdje su odnošeni. Dnevno je umiralo dvadeset do trideset ljudi. Dovodeno je mnogo ljudi iz sremskih sela, pokupili bi pola sela, a dovodeni su i taoči. Umiralo se jer su harale epidemije pjegavog tifusa i crvenog vjetra. I ja sam prebolio tifus: pet-šest dana imao sam temperaturu 41 stepen. Pošto sam bio bolničar pomagala mi je ljekarka koja nije bila Jevrejka, takođe zatvorenica. U logoru su tada bili i neki drugi zatočeni ljekari: dr Stojanović, dr Stefanović, zatim neki očni ljekar Italijan. Kada sam došao, tu je bio i jedan bračni par ljekara Jevreja koji su imali sina od desetak godina. Inače nisu radili u bolnici i strašno su ih maltretirali i ponižavali, pa su čistili i zahode. Upravo treba da zahvalim tom ljekaru na preporuci dru Stojanoviću da radim kao bolničar. Na žalost, ne znam kako su se zvali, a u logoru su bili nešto duže od mjesec dana i potom su negdje odvedeni.

Od zatvorenih Sarajlija sjećam se Bukija i Bukice Albahari koje su razdvojili. Ona je bila lijepa žena. Jedan od ljekara ju je izvukao iz ženskog paviljona i doveo u bolnicu kao bolesnicu, pa je sa njim ostala u drugom stanju. To znam jer sam radio i sa tim ljekarom. On se inače bavio i pronalascima: od pčelinjeg otrova napravio je lijek „florapin“ protiv crvenog vjetra, ali nisam siguran da je to bio dobar lijek. Pokušao je da joj izvrši abortus, ali je žena dobila sepsu i umrla. Ona me je inače prepoznala i ispričala nekima i tom ljekaru da sam iz Sarajeva i da sam Jevrej. Bilo mi je strašno, jer koliko sam se plašio drugih, toliko sam strahovao da bi i ovi mogli nešto kazati, ali srećom nisu.

Sajmište je dva puta bombardovano 1944. godine, pa je bilo oko tridesetoro mrtvih. Sjećam se da je komandant logora bio veoma uplašen i da je drhtao. Za vrijeme bombardovanja htio sam se sakriti u veliki kazan za parenje veša, ali je došao komandant, a ja šta ću – otvorio sam mu vrata kazana i prešao na drugo mjesto. Nisam mogao da shvatim toliki strah. Komandant logora Zulcer je i sam bio batinaš, a bio je toliko prestrašen.

Sjećam se još jednog Jevrejina iz Sarajeva koji se zvao Mačoro, a stigao je pod lažnim imenom kao Duško Kačavenda. Preživio je logor. I on je bio jedan od vraćenih iz Kalinovačkog odreda. Kada smo se 1944. domogli slobodne teritorije, njega su poznavali svi koji su bili u tom odredu. A spasio sam se kad sam otišao iz logora tako što su nas trojicu: Kačavendu, Vasu Kovačevića i mene, Majstorovića, poslali u Zagreb na regrutnu komisiju. Trebalo je da odemo u vojsku, a ja sam zvanično bio katolik kao i Kačavenda. Međutim, otpustili su nas kao nesposobne za vojsku jer smo svi imali neke mane. To su napisali i na otpusnicama i odredili nam kojim pravcem treba da idemo.

Svak je dobio ceduljicu i tako smo došli do Mostara, a odatle su nas prijatelji uputili u Hercegovačku partizansku jedinicu. Upravo je tog dana Vlado Šegrt dobio čin generala, te nas je prvi dan dočekao sa sofom punom hrane. Sreo sam tu i mog profesora iz gimnazije Petra Komljenovića, člana Komunističke partije od njenog osnivanja 1920. godine.

Nikad poslije završetka rata nisam otišao na Sajmište, iako sam u Beogradu živio do 1950, pa opet od 1960. godine. Izbjegavao sam da odem i u Jasenovac jer je tamo stradalo više od trideset članova naše familije, ali sam ipak jednom otišao.

Moji roditelji, Jakob i Blanka, rođena Perera, stradali su u Aušvicu. Oni su pobjegli iz Sarajeva, ali su majku uhvatili i sproveli do Jasenovca, pa kako je tog dana u Jasenovcu bilo sve prepuno, voz su vratili u Sarajevo. Tata je potplatio i izvukao majku iz grada, onda su se prebacili u Mostar, zatim u Kupare, pa na Rab. Na slobodnu teritoriju u Otočac pobjegli su 1943. i oboje su radili u Komandi mjesta. Sa mojom je bila i Leonora, majka Leona Albaharija koji se tada nalazio u partizanima, pa su svi zajedno pobjegli u brda. Međutim, moji roditelji, sa kojima je bila i moja tetka, imali su u gradu kofere sa nešto zlatnog nakita. Kada su se vratili po kofere, uhvatili su ih Nijemci i sproveli ih u Aušvic odakle se nikad nisu vratili.